

UVREDA KAO KRIVIČNO DJELO

SAŽETAK: Krivično djelo uvrede prema većini teoretičara sastoji se iz sljedećih elemenata: postojanje izjave omalovažavanja, izjave omalovažavanja treba da se odnosi na određeno lice, izjava omalovažavanja treba da je saznata od nekog, izjava omalovažavanja sa objektivnog stanovišta treba da je podobna da može škoditi časti i ugledu nekog lica, i izjava omalovažavanja treba da je preduzeta sa umišljajem.

Navedeni elementi zajedno sa ostalim konstitutivnim elementima opšteg pojma krivičnog djela (uračunljivost i svijest ili mogućnost svijesti o protivpravosti), predstavljaju zajedničke konstitutivne elemente krivičnog djela uvrede i u slučaju da neki od ovih elemenata ne postoji, krivično djelo uvrede neće postojati ni u jednom svom obliku.

Krivično djelo uvrede pojavljuje se u dva oblika to kao obična uvreda i kao javna uvreda.

Radnja izvršenja krivičnog djela obične uvrede može se najjednostavnije definisati i razumjeti kao izjava omalovažavanja. Razumije se po sebi, da se ovdje izjava omalovažavanja uzima u širem smislu riječi.

Za razliku od radnje izvršenja obične uvrede kao osnovnog oblika djela, radnja izvršenja javne uvrede kao teži oblik djela, sastoji se, ili u tome što se putem posebnih sredstava izražava omalovažavanje drugog lica (izjava omalovažavanja se preduzima preko štampe, radija, televizije i sličnih sredstava), ili u tome što se na posebnom mjestu preduzima omalovažavanje drugog lica (izjava omalovažavanja na javnom skupu).

Kada su u pitanju države neposrednog okruženja uvreda kao krivično djelo postoji u krivičnim zakonima Srbije i Hrvatske, a ne postoji u Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

KLJUČNE RIJEČI: uvreda, krivični zakon, krivično djelo, omalovažavanje, čast, ugled, mediji.

Uvod

Odavno su pojmovi časti i ugleda predmet brojnih teorijskih sporova. Ovo pogotovo jer su najčešće povezani sa slobodom izražavanja, kao jednim od temeljnih načela svakog demokratskog društva. Naime, zaštita časti i ugleda zavisi od toga kako pojmove čast, ugled i slobodu izražavanja definišemo, da li šire ili uže, odnosno čast i ugled će biti ograničeni u većoj ili manjoj mjeri u zavisnosti od manjeg ili većeg prostora datog slobodi izražavanja.

Predmet ovog rada uvreda je još u rimskom pravu predstavljala počinjanje nekog objektivno protivpravnog čina protiv nekog drugog, napad na pravom priznatu ličnost. To je obuhvatalo kako sam napad na ugled pogođenog (infamatio), tako i napade na druga zaštićena dobra, kao što su tjelesni integritet, nepovredivost stana i sl.

Krivično delo uvrede karakteristično je po tome, što predstavlja napad na čast i ugled kao skup duhovnih i moralnih vrijednosti koje čovjek posjeduje kao ljudsko biće, kao pripadnik određene društvene zajednice.

1. Pojam i elementi uvrede

Određivanje pojma krivičnog djela spada u red veoma složenih problema u krivičnom pravu. Ovo pogotovo što od shvatanja suštine krivičnog djela u punoj mjeri zavisi, koje će se

ljudsko ponašanje u nekom društvu smatrati kažnjivim, odnosno dokle će se kretati granice krivičnopravne represije. Složenost problema utvrđivanja pojma krivičnog djela, kako objašnjavaju pojedini autori, vidi se iz činjenice što je, u cilju pronalaženja boljeg i preciznijeg rješenja napisana ogromna literatura, ali ni do danas nije poznato ni jedno koje bi bilo nesporno i podjednako prihvatljivo za krivičnopravnu teoriju, zakonodavstvo i praksu. Saglasno navedenom ni pojam krivičnog djela uvrede uopšte nije određen.¹ Najčešće upotrebljeni zakonski izrazi „ko drugog uvrijedi“ u suštini ne predstavljaju ni jedno obilježje ovog krivičnog djela. Analizirajući sadržaj svih inkriminacija koje su propisane u primjera radi odredbama Krivičnog zakona Republike Srbije možemo slobodno konstatovati, da je uvreda jedini krivičnopravni delikt čiji pojam u zakonu nije preciziran, čak ni na uopšten način. Polazeći od toga, pojam uvrede i sa stanovišta njegove inkriminacije iz odredbe čl. 170. Krivičnog zakona Republike Srbije², neminovno se mora određivati u skladu sa shvatanjima krivičnopravne nauke i sudske prakse i u skladu sa opštim poznavanjem odnosa ovog krivičnog djela prema ostalim krivičnim djelima, prije svega onima protiv časti i ugleda. Ovakav pristup zakonodavca u inkriminisanju krivičnog djela uvrede prema mišljenju jednog dijela eksperata zaslužuje ozbiljnu kritiku. U krivičnom pravu prvorazredan značaj pripada principu zakonitosti čija se suština prije svega obezbjeđuje kroz jasno i precizno opisivanje svake inkriminacije. Time se obezbjeđuje pravna sigurnost i jednakost svih građana pred zakonom, a istovremeno onemogućava bilo kakva arbitraža, samovolja i proizvoljnost u tumačenju i u primjeni krivičnopravne norme na konkretan slučaj. Pri tome razumije se, nikako se ne dovodi u pitanje autoritet krivičnopravne nauke i judikature čija shvatanja i razmišljanja u svakom slučaju imaju karakter pozitivnih nastojanja u smislu iznalaženja odgovarajućih rješenja u situacijama kada je zakonodavac zatajio.

Maltene identična situacija kao što je to slučaj i sa odredbom iz člana 170. Krivičnog zakonika Republike Srbije, prisutna je i u mnogim drugim savremenim krivičnim kodeksima (primjera radi odredba iz paragrafa 185. KZ SR Njemačke). Ovakvo stanje u propisivanju krivičnog djela uvrede koje je u našoj starijoj krivičnopravnoj doktrini bilo podvrgnuto sasvim opravdanoj kritici, rezultiralo je iz zastarjelog i danas već prevaziđenog stanovišta, da u kazneni zakonik ne treba unositi definiciju krivičnog djela uvrede. Polazeći od ovako nedefinisanog pojma krivičnog djela uvrede, kao što je to slučaj i sa krivičnim djelom uvrede iz čl. 170. KZ Republike Srbije, pojam uvrede određuje se prema shvatanjima krivičnopravne nauke i sudske prakse. Kod ovakvog stanja u krivičnopravnoj nauci vremenom su se pojavljivale mnogobrojne definicije u nastojanjima da se pojam krivičnog djela uvrede odredi na što jasniji i precizniji način.³

Kada je u pitanju definisanje krivičnog djela uvrede između starije i novije krivičnopravne nauke, gotovo da nema nikakvih razlika i nesuglasica. Naime, postoji velika saglasnost, pošto se uvreda i u starijoj krivičnopravnoj teoriji, kako obrazlažu pojedini autori, definisala kao iz-

¹ Kazneni zakon Hrvatske npr. izbjegava definisati pojam uvrede, već samo propisuje: Tko uvrijedi drugog kažnjava se kazneno djelo uvrede. (Kazneni zakon Republike Hrvatske, Narodne novine br. 125/2011)

² Krivični zakonik Republike Srbije (*Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013).

³ Presuda Osnovnog suda u Kragujevcu K 1414/10 od 01.11.2010. godine (cit; Zaštitni objekt kod krivičnog dela uvrede je čast, kao skup svih vrednosti nekog lica (intelektualnih, karakternih, moralnih, fizičkih i drugih osobina i vrednosti) i ugled, kao odraz tih vrednosti u društvu, pa radnju izvršenja krivičnog dela u pitanju predstavlja svako postupanje kojim se napada bilo koja od tih vrednosti, njihovim poricanjem, omalovažavanjem ili potcenjivanjem, kojim radnjama se u suštini izražava nepoštovanje ili ponižavanje dostojanstva ličnosti. Pri tom, karakter tih radnji kao uvredljivih ceni se sa stanovišta opšteusvojenih društvenih stavova i merila.).

java sopstvenog omalovažavanja izvjesnog lica. Ovakva definicija uvrede je u osnovi prihvatljiva pošto pogađa samu suštinu i pravi smisao takvog ponašanja koje se i u samom narodu smatra uvredljivim. Da je u pitanju definicija koja pogađa suštinu uvrede, potvrđuje se i kroz stanovišta velikog broja autora, koji su u osnovi ovakvu definiciju uvrede sa nekim neznatnim korekcijama i razlikama gotovo u cjelini prihvatili. Te neznatne razlike i određene korekcije u odnosu na naprijed izloženu definiciju uvrede u suštini se svode na razlike i korekcije čisto određene terminološke prirode.⁴

Primjera radi u Hrvatskoj su sudska praksa i pravna teorija saglasne kako je uvreda svako ponašanje kojim se omalovažava osjećaj lične vrijednosti ili izražava nepoštovanje ljudskog dostojanstva druge osobe. S tim u vezi uvreda je namjerno kazneno djelo protiv časti i ugleda koje se sastoji u izraženom ili pokazanom omalovažavanju druge osobe ili u nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Sadržaj uvrede je u omalovažavanju, u negativnom sudu o vrijednosti drugoga. To mogu biti i činjenične tvrdnje, ako nisu neko drugo kazneno djelo, npr., neće se raditi o kleveti, premda je iznesena neka neistina, ako je to izneseno samo pred oštećenim.

Uopšteno uvreda se u krivičnopravnoj teoriji od strane većeg broja autora definiše kao izjava kojom se izražava omalovažavanje jednog lica, a koja je saznata od nekog (Jovanović, 1983: 247), ili kao svako grubo i nepristojno ponašanje prema ličnosti drugog, svako izražavanje svog prezira prema njoj i svako ponižavanje ugleda i dostojanstva te ličnosti (Atanacković, 1985: 246), ili kao izjava kojom učinilac izjavljuje svoje neodlučno mišljenje u odnosu na drugo lice, smetajući ili ugrožavajući održavanje ili izgradnju njegove ličnosti, ili kao svako izražavanje omalovažavanja nekog drugog, odnosno svaka manifestacija kojom dolazi do izražaja nepoštivanje tuđeg ljudskog dostojanstva, ukoliko ista izjava ne predstavlja koje drugo krivično djelo, protiv časti i ugleda ili protiv dostojanstva ličnosti i morala (Šilović i Frank, 1936: 91), ili kao izjava ili druga radnja kojom se po objektivnoj ocjeni izražava omalovažavanje određenog lica, a ne predstavlja neko drugo krivično djelo, ili kao izjava odnosno ponašanje kojim se omalovažava ili ponižava drugo lice, pri čemu se uvreda uzima kao osnovno i opšte krivično djelo protiv časti i ugleda, pa može da postoji samo onda, kada uvredljivim ponašanjem nije ostvareno neko drugo krivično delo protiv časti i ugleda ili neke druge zaštićene vrijednosti (Lazarević, 1983: 269), ili kao izjava kojom se neko omalovažava, ponižava ili se na neki drugi način povređuje čast tog lica, ili se definiše kao manifestacija i vrednosno negativan sud za drugog, izjava ili postupak sa kojim se prema shvatanju javnosti izražava omalovažavanje drugog.

U teoriji krivičnog prava nailazimo na još neke interesantne definicije pojma krivičnog djela uvrede. Tako je uvreda prema nekim autorima uskraćivanje, okrnjenje ili umanjjenje vanjske časti drugog lica, koja se činila) očitovanjem, da se drugo lice, persona certa, ne poštuje (pozitivan momenat: psovka, omalovažavanje i slično), b) i bez navođenja činjenica u smislu istorijskog događaja ili pak faktičkog svojstva (negativan momenat), pri čemu se takvim povređivanjem ili umanjivanjem vanjske časti povređuje ili umanjuje i unutrašnja čast (Dolenc, 1930: 376). Ovdje treba naglasiti da prilikom određivanja pojma uvrede pojedini autori postupaju na jedan specifičan i dosta neuobičajen način. Gradeći pojam uvrede na razlikama koje postoje između uvrede i klevete, ovi autori objašnjavaju, da se ove razlike ogledaju ne samo u obliku

⁴ Potrebno je takođe naglasiti da su u krivičnopravnoj teoriji zabilježene i takve definicije pojma uvrede izgrađene na nešto drugačijim osnovama, kroz čiju se sadržinu ne izražava onaj fundament pojma uvrede u smislu sopstvenog neuvažavanja drugog lica.

nego prije svega u njihovim osobinama, tako da po njima uvredu predstavlja svaki napad na čast, koji se ne može smatrati klevetom (Munda, 1932: 50-51). Objašnjavajući da pojam uvrede kao izjave kojom se omalovažava čast, odnosno ugled nekog lica treba shvatiti u širem smislu, neki drugi autori pod uvredom podrazumijevaju napad na čast odnosno ugled nekog lica, izražen na bilo koji način (Čejović, 1988: 97).

Polazeći od shvatanja pojma uvrede u krivičnopravnoj teoriji i u sudskoj praksi, na ovom mestu izložit ćemo stanovište u pogledu zajedničkih elemenata, koji su neophodni za postojanje krivičnog djela uvrede. Iz sadržine navedenih definicija jasno proizilazi, da neke od njih pojam uvrede rasvetljavaju na jedan uži i jednostavniji način, dok se to isto u drugim definicijama postiže uz primjenu opširnijeg i sveobuhvatnijeg pristupa.

Svaka od navedenih definicija, međutim, više ili manje sadrži određene elemente iz kojih se sastoji krivično djelo uvrede.

Krivično djelo uvrede prema većini teoretičara sastoji se iz sljedećih elemenata:

- postojanje izjave omalovažavanja,
- izjave omalovažavanja treba da se odnosi na određeno lice,
- izjava omalovažavanja treba da je saznata od nekog,
- izjava omalovažavanja sa objektivnog stanovišta treba da je podobna da može škoditi časti i ugledu nekog lica, i
- izjava omalovažavanja treba da je preduzeta sa umišljajem.

Navedeni elementi zajedno sa ostalim konstitutivnim elementima opšteg pojma krivičnog djela (uračunljivost i svijest ili mogućnost svijesti o protivpravnosti), predstavljaju zajedničke konstitutivne elemente krivičnog djela uvrede i u slučaju da neki od ovih elemenata ne postoji, krivično djelo uvrede neće postojati ni u jednom svom obliku.

Pored navedenih osnovnih elemenata koji se zahtijevaju za postojanje krivičnog djela uvrede u bilo kojem njegovom obliku, u odredbi u kojoj je predviđen teži oblik krivičnog djela – javna uvreda, propisani su pojedini elementi dopunskog karaktera, koji predstavljaju posebna dodatna obilježja javne uvrede. Tako da bi postojala javna uvreda kao teži oblik djela, zahtjeva se da je uvreda kao osnovni oblik krivičnog djela učinjena putem štampe, radija, televizije ili sličnih sredstava ili na javnom skupu. Ukoliko ovi dodatni elementi izostaju, a radi se kvalifikatornim okolnostima kao obilježjima koja se odnose na sredstvo i na mjesto izvršenja uvrede, u tom slučaju krivično djelo neće postojati.

Polazeći od naprijed iznijetog možemo konstatovati, da se krivično djelo uvrede pomoću navedenih zajedničkih elemenata ne samo određuje, nego se po njima i razlikuje od ostalih krivičnih djela.

2. Oblici pojavljivanja uvrede

Krivično djelo uvrede pojavljuje se u dva oblika. To su sljedeći oblici: obična uvreda i javna uvreda.

U krivičnopravnoj teoriji postoji nepodijeljeno mišljenje o tome, da krivično djelo uvrede predstavlja osnovni oblik ovog krivičnog djela, a da javna uvreda predstavlja teži ili kvalifikovani oblik ovog krivičnog djela.

Moguća nesaglasnost postoji samo onda, kada je u pitanju odredba koja se odnosi na slučaj uzvraćene uvrede. S tim u vezi u krivičnopravnoj teoriji postavljalo se pitanje u pogledu prirode i karaktera uzvraćene uvrede, odnosno, da li ovakva odredba predstavlja poseban oblik krivičnog djela uvrede, ili se pak radi o posebnoj kaznenoj odredbi. O tome u literaturi postoje različita mišljenja.

Tako najveći broj autora stoji na stanovištu, da ova odredba ima značenje tzv. kompenzacije uvrede. Ovakvo stanovište potpuno je prihvatljivo, ali isto ostavlja bez odgovora u vezi sa postavljenim spornim pitanjem. U literaturi se susrećemo i sa gotovo usamljenim shvatanjima, da uzvraćena uvreda predstavlja privilegovani oblik krivičnog djela uvrede, odnosno da predstavlja posebno lak slučaj ovog krivičnog djela. Za autore ovakvih shvatanja uzvraćene uvrede je karakteristično to, da u pogledu svojih eksplikacija ne iznose gotovo nikakve razloge, koji bi bili od značaja za vođenje argumentovane rasprave u vezi sa spornim pitanjem.

2.1. Obična uvreda

Radnja izvršenja krivičnog djela uvrede u nauci krivičnog prava različito se definiše. Tako se od strane pojedinih autora radnja izvršenja krivičnog djela uvrede objašnjava, ili kao izjava misli ili osjećanja, ili kao izjava omalovažavanja, ili kao različita ponašanja kojima se manifestuje omalovažavanje drugog lica, nepoštovanje njegovog nadasve ljudskog dostojanstva, izlaganje podsmjehu, potcjenjivanje njegovih ličnih i drugih vrijednosti, iznošenje negativnih vrijednosnih sudova i slično, ili kao omalovažavanje i negativan sud o vrijednosti drugog, ili kao izjava koja se sastoji u: a) nepriznavanju jedne od vrijednosti koje čine čast izvjesnog lica, b) u ponašanju koje znači izražavanje nepoštovanja tih vrijednosti, i c) u navođenju činjenica koje omalovažavaju čast i ugled tog lica, ili kao d) izjava kojom učinilac izražava sopstveni sud o drugom licu, ravnajući se prema njemu na taj način, kako se ravna s ljudima manje socijalne vrijednosti, ili kao e) izjava omalovažavanja (negiranja, potcjenjivanja) neke od vrijednosti koja ulazi u pojam časti i ugleda jednog lica (na primjer, omalovažavanje njegovog ljudskog dostojanstva, polne časti, intelektualne sposobnosti, moralnih osobina i slično) ili f) svako izražavanje omalovažavanja nekog drugog lica, odnosno svaka manifestacija, kojom dolazi do izražaja nepoštivanje tuđeg ljudskog dostojanstva, ili kao g) manifestacija omalovažavanja, odnosno nepoštivanja dostojanstva i drugih vrijednosti jednog lica, ili kao h) iznošenje ili pronošnje tvrđenja za drugog koja mogu da naškode njegovoj časti i ugledu ili i) opšte negativnih sudova ili na drugi način izražavanje negativnih vrijednosnih sudova za drugog, ili kao manifestacija j) kojom se izražava nepoštivanje, uskraćivanje, okrnjenje ili umanjenje vanjske, pa time i unutrašnje časti drugog lica, ili kao k) preduzimanje bilo koje djelatnosti kojom se napada čast ili ugled nekog lica. (Čejović, 1988: 214-215).

Svaka od navedenih definicija sa manje ili više uspjeha objašnjava osnovni smisao radnje izvršenja krivičnog djela uvrede. Svestrano analizirajući svaku od citiranih definicija možemo reći da je objektivno najprihvatljivija ona, koja je upravo i preovlađujuća u teoriji krivičnog prava. Prema takvom shvatanju radnja izvršenja krivičnog djela uvrede može se najjednostavnije definisati i razumjeti upravo kao izjava omalovažavanja. Razumije se po sebi, da se ovdje izjava omalovažavanja uzima u širem smislu riječi, radi čega u cjelosti treba uvažiti eksplikacije koje su u tom pravcu prezentovane od strane pojedinih krivičnopravnih teoretičara.

U teoriji krivičnog prava, kada je u pitanju način izvršenja radnje krivičnog djela vlada nepodeljeno mišljenje da postoje tri vrste obične uvrede:

- 1) Verbalna uvreda (izjava omalovažavanja riječima),
- 2) Realna uvreda (izjava omalovažavanja djelom), i
- 3) Simbolična uvreda (izjava omalovažavanja znacima).

2.1.1. Verbalna uvreda

Verbalna uvreda ili uvreda riječima može biti učinjena izgovaranjem riječi (usmena uvreda) ili pisanjem riječi (pismena uvreda) i u jednom i u drugom slučaju radi se o tome, da učinilac usmenim ili pismenim putem izjavljuje omalovažavanje drugog lica koje se sastoji u nepriznavanju ili potejnjivanju onih vrijednosti koje predstavljaju čast i ugled. Uvredljiv karakter usmene ili pismene izjave omalovažavanja sastoji se u uopštenoj negativnoj ocjeni tuđe ličnosti ili njenih pojedinih intelektualnih, karakternih i drugih osobina (na primjer, da je neko kukavica, primitivac, nečovjek, glupak, prostak, ljigavac, nesposoban, bezobraznik, nakaza, kreten, lopuža, nekarakteran i sl.), ili u nekim pogrđnim nazivima (na primjer, da je neko žirafa, slon, kobilica, magarac, životinja i sl.) ili pak u upućivanju najraznovrsnijih psovki. Uvredljiva izjava usmena ili pismena, može biti izražena na neposredan, ali isto tako i na posredan način putem ironije, aluzije, paralele i nekih sličnih prikrivenih načina omalovažavanja i ponižavanja drugog lica.

Važno je takođe naglasiti, da se verbalna izjava omalovažavanja drugog lica može odnositi, kako na istinite činjenice, tako i na neistinita tvrđenja, s tim što neistinita tvrđenja mogu da predstavljaju mišljenja, zaključke ili vrijednosne sudove, a ne i da se odnose na događaje, stanja, osobine ili odnose čija se istinitost na objektivan način može dokazivati, pošto bi se u takvim situacijama radilo o krivičnom djelu klevete.⁵ S tim u vezi opravdano je kritikovano od strane pojedinih autora i jedno shvatanje koje je bilo zastupljeno u sudskoj praksi (Zlatarić i Šeparović, 1977: 179).⁶

Uvreda je, kako to sasvim ispravno primećuju pojedini autori na izvjestan način osnovno i opšte krivično djelo protiv časti i ugleda, budući da svako drugo krivično djelo protiv časti i ugleda, kao i neka druga krivična djela protiv dostojanstva ličnosti i morala, protiv života i tijela i protiv sloboda i prava građana, sadrže takođe u sebi uvredu. Uvreda je stoga u odnosu na sva ta druga djela supsidijarnog značaja, ona je konsumirana tim djelima, tako da može da postoji samo onda kada nisu ostvarena obilježja nekog drugog krivičnog dela.

Negativan i uvrijedljiv sud o vrijednosti nekog lica može se izraziti izrugivanjem i ironiziranjem drugog lica u bilo kojoj formi. Tako ironija, aluzija i paralela, kao prikriveni načini omalovažavanja mogu prema mišljenju nekih autora, da predstavljaju uvredljivo ponašanje, ali pod uslovom, da se može jasno prepoznati da se one odnose na određeno lice. Ovo stanovište sasvim je logično i opravdana i zaslužuje punu podršku. Na kraju u vezi sa verbalnom uvredom

⁵ Ovdje je potrebno istaći da kleveta u nekim državama nastalim na tlu bivše Jugoslavije ne predstavlja više krivično djelo. Posljednja koja je klevetu izbacila iz svog Krivičnog zakonika bila je Srbija koja je to uradila 2013. godine.

⁶ Odluka Vrhovnog suda NR Hrvatske, Kž 1432/52 od 10. 10. 1952, gdje je bilo zastupljeno shvatanje, da uvreda ne obuhvata tvrđenje nekih činjenica, već samo izjavu omalovažavanja, prezira, grdnje, psovke ili slično izražavanje nepoštovanja prema drugoj osobi.

potrebno je da se ukaže na još jedno interesantno stanovište iz sudske prakse (Čejović, 1988: 480). Naime, i psovanje Boga religioznom građaninu koji u sredini u kojoj živi djeluje kao svešteno lice može da predstavlja uvregu. Ovo stanovište je sasvim prihvatljivo, jer i pobožnost građana vjernika predstavlja moralnu, ličnu i socijalnu vrijednost i kao takva čini sastavni dio časti i ugleda, radi čega može da bude i predmet napada omalovažavajućom izjavom.

2.1.2. Realna uvreda

Realna uvreda ili uvreda djelom sastoji se u preduzimanju određenog ponašanja kojim se potcjenjuju ili poriču pojedine vrijednosti određenog lica, koje su sastavni dio časti i ugleda. U ovom slučaju učinilac određenim aktivnim djelovanjem izjavljuje svoje omalovažavanje prema određenom licu, bez obzira da li je u pitanju neposredno ili posredno djelovanje na tijelo pasivnog subjekta. Pri tome je važno naglasiti, da uvredu djelom može da predstavlja svaki napad na tijelo jednog lica, pod uslovom da se takvim napadom ne realizuju zakonska obilježja nekog drugog krivičnog djela protiv dostojanstva ličnosti i morala, protiv života i tijela, protiv sloboda i prava građana ili nekog drugog krivičnog djela koje u svom opisu sadrži i obilježja realne uvrede.

Realna uvreda se vrši neposrednim ili posrednim djelovanjem na tijelo drugog lica. Primjeri za omalovažavanje drugog lica putem realne uvrede su mnogobrojni. Polazeći od toga navešćemo samo neke koji su najkarakterističniji. Primjera radi uvreda djelom može se ostvariti guranjem, pljuvanjem, šamaranjem, obaranjem na zemlju, polivanjem nekom tečnošću, bacanjem predmeta, štípanjem, povlačenjem za uši, kosu i za nos, vučenjem za bradu i za brkove, nasilnim poljupcima, dodirivanjem pojedinih intimnih djelova kako ženske, tako i muške ličnosti, nasilnim skidanjem odjeće, nasilnim šišanjem i drugim radnjama.

U vezi sa realnom uvredom koja se vrši neposrednim djelovanjem na tijelo drugog lica, u nauci krivičnog prava i u sudskoj praksi nisu zabilježeni neki posebni problemi pravne prirode koji bi nalagali kompleksnije rasprave i analize.

Jedno od pitanja koje je dosta često kada se govori o realnoj uvredi je pitanje da li se realna uvreda može izvršiti nepristojnim ponašanjem, odnosno kršenjem uobičajenih pravila ponašanja. U našoj pravnoj literaturi opšte prihvaćeno je mišljenje da se kršenje uobičajenih pravila ponašanja, učtivosti ili pristojnosti ne može smatrati krivičnim djelom uvrede (na primjer, neustupanje sedišta starijem licu u određenom prevoznom sredstvu u gradskom saobraćaju, nepozdravljanje, neuzvratanje na pozdrav, neprihvatanje ruke pružene za pozdrav i sl.). U svim navedenim primjerima radi se o manifestacijama neukazivanja uvažavanja koje sa objektivnog stanovišta ne mogu da predstavljaju istovremeno i manifestacije omalovažavanja. Radi se u suštini o nepristojnim postupcima, nekulturnom ponašanju određenih lica čiji postupci sa objektivnog gledišta još uvek ne prelaze rubikon društvene tolerancije i kao takvi ne predstavljaju uvredljivo kriminalno ponašanje.

Međutim i ova granica u kršenju uobičajenih pravila ponašanja u određenim slučajevima može se prekoračiti, naročito onda ako se to čini brutalnim i grubim narušavanjem pravila učtivosti i pristojnosti, koje sa objektivnog stanovišta predstavlja akt omalovažavanja, pa time i krivično djelo uvrede.

2.1.3. Simbolična uvreda

Simbolična uvreda ili uvreda znacima vrši se upotrebom određenih simbola i kao takva u suštini predstavlja jednu vrstu ponašanja koje ima određenih sličnosti i sa realnom i sa verbalnom uvredom. Međutim, kod simbolične uvrede za razliku od realne i verbalne uvrede, radi se o takvim radnjama koje po svom objektivnom značenju ne predstavljaju izjavu omalovažavanja, već se njihov omalovažavajući smisao utvrđuje s obzirom na konkretne okolnosti datog slučaja u kontekstu njihovog subjektivnog sadržaja i značenja, sa stanovišta onoga što je učinilac pomoću njih htio da izrazi. Pored toga simbolična uvreda se vrši i upotrebom određenih simbola čiji smisao je opšte poznat, tako da u takvim slučajevima izostaje potreba za utvrđivanjem njihovog stvarnog sadržaja i značenja.

Izjavljivanje omalovažavanja putem simbola može da se vrši na veoma različite načine. Tako se najčešće izjava omalovažavanja nekog lica putem simbola vrši putem određenih gestova, mimikom, grimasama, nepristojnim pokretima tijela, neartikulisanim zvucima, zviždanjem, različitim crtežima, karikaturom.

Iskustva iz sudske prakse govore nam, da se najčešće susrećemo sa simboličnim uvredama koje se sastoje u pokazivanju lakta ili srednjeg prsta na ruci, plažanju jezika, pokazivanju zadnjice, pokretima ruke u smislu predstavljanja da je pasivni subjekt lud, odnosno nenormalan, uzvikivanju raznih krikova i neartikulisanih glasova, u imitaciji životinjskih glasova, zviždanju i slično.

To su u stvari po svojoj suštini verbalne uvrede koje se ne izražavaju riječima (usmenim ili pismenim) već odgovarajućim znacima i postupcima koji zamjenjuju riječi. Izjave omalovažavanja putem simbola nazivaju se još i uvredama koje se vrše konkludentnim⁷ radnjama.

Na kraju recimo i to da prema nekim autorima u simbolične uvrede treba uključiti i slučajeve neovlašćenog objavljivanja fotografija u situacijama u kojima određeno lice može da bude izvrgnuto podsmjehu ili preziru i sl.

2.2. Javna uvreda

Za razliku od radnje izvršenja obične uvrede kao osnovnog oblika djela, radnja izvršenja javne uvrede kao teži oblik djela, sastoji se, ili u tome što se putem posebnih sredstava izražava omalovažavanje drugog lica (izjava omalovažavanja se preduzima preko štampe, radija, televizije i sličnih sredstava), ili u tome što se na posebnom mjestu preduzima omalovažavanje drugog lica (izjava omalovažavanja na javnom skupu). Polazeći od navedenih karakteristika koje se odnose na javnu uvredu mogli bismo javnu uvredu nazvati javnom izjavom omalovažavanja. Ono što je kod javne uvrede, odnosno javne izjave omalovažavanja posebno karakteristično ogleda se u tome, da izjava omalovažavanja koja je preduzeta ili preko posebnih sredstava, ili na posebnom mjestu, po pravilu ima za posljedicu mogućnost težeg ugrožavanja časti i ugleda drugog lica, jer ima širi publicitet s obzirom na to da dolazi do saznanja većem broju lica. Iz izloženog sasvim jasno proizilazi, da se javna uvreda od obične uvrede razlikuje jedino po posebnom

⁷ Konkludentna radnja je radnja kojom subjekt ne izražava jasno i glasno sadržaj svoje volje, ali na osnovu koje se može sa sigurnošću zaključiti da ta njegova volja ipak postoji.

načinu izvršenja radnje, odnosno po posebnom načinu na koji se preduzima izjava omalovažavanja, dok u pogledu ostalih obilježja između njih ne postoje nikakve razlike. Poseban način izvršenja javne uvrede, odnosno javne izjave omalovažavanja, vezan ja u suštini za određene okolnosti koje predstavljaju dodatna, odnosno kvalifikatorna obilježja (sredstvo i mjesto preduzimanja izjave omalovažavanja), tako da obična uvreda pod istim okolnostima, ukoliko su one ostvarene, prerasta u javnu uvredu. Izjava omalovažavanja kao radnja izvršenja obične uvrede, preduzeta dakle pod tim okolnostima, poprima karakter javne omalovažavajuće izjave, odnosno javne uvrede kao težeg oblika djela.

Imajući u vidu način na koji se preduzima izjava omalovažavanja javna uvreda kao teži oblik djela može se pojaviti u sljedećim vidovima i to:

- a) Izjava omalovažavanja putem štampe,
- b) Izjava omalovažavanja putem radija i televizije ili sličnih sredstava,
- c) Izjava omalovažavanja na javnom skupu

Stoga ćemo sada našu pažnju usmjeriti na detaljniju analizu svakog od navedenih posebnih načina preduzimanja izjave omalovažavanja kao radnje izvršenja javne uvrede.

2.2.1. Izjava omalovažavanja putem štampe

Pojedini autori s pravom naglašavaju da je „štampa javna govornica pa da je logično da se kroz nju može i smije govoriti samo ono što uistinu spada pred sud javnosti, i nje se tiče“ (Aleksić, 1968: 25). Time se nikako ne dovodi u pitanje ustavom zagarantovane slobode mišljenja i kritike, koje se upravo ostvaruju putem slobodne i demokratske štampe i ostalih javnih medija.

Zakon o javnom informisanju upravo ima zadatak da osigura sa jedne strane slobodu mišljenja i kritike, a sa druge strane slobodu iznošenja one istine koja nije u vezi sa najintimnijim životom čovjeka, sa njegovim duhovnim i moralnim vrijednostima, sa njegovim ljudskim dostojanstvom. Čuvanje ove lične i privatne sfere svakog čovjeka i građanina, s kojom samo on može da raspolaze, predstavlja jednu od osnovnih karakteristika demokratije i svakog civilizovanog društva. Stoga je jedno sloboda štampe, a potpuno drugo zloupotreba te slobode. Povodila se štampa javnim mišljenjem ili ga pak sama stvarala, kako s pravom konstatuju neki autori, ona ima svoj *raison d'être* samo pod uslovom, da to čini iz uvjerenja ili bar ne protiv uvjerenja, a svakako sredstvom istine i objektivnosti. Štampa danas dopire do svakog građanina i u stanju je da razvija snažan uticaj na svijest ljudi o svim životnim pitanjima. Nerijetko međutim štampa kao moćno sredstvo javnog informisanja može da igra i negativnu ulogu. Ovo iz razloga što se u praksi pojedinih novinskih kuća sreću napisi, članci i reportaže koji ne odgovaraju zahtjevima moralnog i vaspitnog uticaja na formiranje demokratskih i civilizacijskih tokova u društvu. Time štampe u pojedinim slučajevima postaje moćno sredstvo kojim se napadaju vitalne ljudske vrijednosti, omalovažavanjem i ponižavanjem pojedinih ličnosti iz javnog ili privatnog života, čime se ozbiljno narušava i ugrožava čast i ugled napadnutih lica, njihov moralni i društveni integritet. Sve to govori u prilog stanovišta, da javna izjava omalovažavanja koja je preduzeta putem štampe predstavlja izuzetno opasno kriminalno ponašanje i da u tom smislu zaslužuje svaku društvenu osudu, a posebno krivičnopravnu.

Stoga se ne može dozvoliti ni jednom pojedincu bilo da se radi o autoru, reporteru, novinaru, voditelju ili nekom drugom licu koje ima određen položaj ili ulogu u sredstvima štampe (razumije se i u svim drugim mas medijima), odnosno licu koje na bilo koji način ima kontakt sa štampom, da u sredstvima štampe (razumije se i u drugim mas medijima) govori i izjavljuje ono što izražava ponižavanje i omalovažavanje ljudskog dostojanstva drugog lica. Takve blamaže drugih lica pred širokom javnošću predstavljaju najgrublju zloupotrebu slobode štampe u napadu na tuđu ličnost. Pod štampom u smislu krivičnog djela javne uvrede smatraju se materijali koji su umnoženi na štamparskoj mašini ili nekim drugim mehaničkim, hemijskim ili elektronskim putem. Radi se o knjigama, novinama, časopisima, lecima, biltenima, programima, reklamnim panoima, prospektima, fotografijama, crtežima sa ili bez teksta, slikama, značkama, amblemima i drugim materijalima koji su namijenjeni za informisanje javnosti.

U smislu odredaba Zakona o informisanju štampom se ne smatraju štampani ili na drugi način umnoženi materijali, koji su isključivo namijenjeni za unutrašnji rad državnih organa, političkih organizacija i drugih društvenih organizacija i radnih organizacija, obrasci, računovodstvene ili slične knjige, cjenovnici, uputstva za upotrebu aparata i lijekova, vozne karte, pozivnice i slični materijali, ali sve pod uslovom da imaju uobičajenu sadržinu. Zbog toga nije isključeno da se i nekim od ovih materijala, pod pretpostavkom da su namijenjeni javnosti, može izvršiti teži oblik krivičnog djela uvrede.

2.2.2. Izjava omalovažavanja putem radija i televizije ili sličnih sredstava

Radio i televizija kao veoma moćna sredstva javnog komuniciranja ne izazivaju neke posebne poteškoće kada je u pitanju javna uvreda koja se vrši njihovim posredstvom. Krivično djelo javne uvrede može se izvršiti kroz sve oblike emitovanja radio i televizijskog programa koji je namijenjen javnosti (na primjer, emitovanjem vijesti, TV dnevnika, radio i TV drama, reportaža, intervjua, razgovorom pred mikrofonom ili pred TV kamerama, prenošenjem različitih događaja, monologa, festivala, priredaba, pozorišnih predstava i slično).

Onaj koji po bilo kojem osnovu nastupa pred javnošću na radiju i televiziji mora pred sobom jasno da razgraniči sve ono što predstavlja predmet pažnje javnosti, od onoga što je lično i privatno. Ovo iz razloga što je nedopustivo da se pred javnošću, što inače nije rijedak slučaj, pretresaju najintimnija pitanja iz privatnog, ličnog i moralnog života drugog lica. Ljudima je u prirodi da žele prodrijeti u tuđu intimu, u tuđu lični i privatni život, u tuđe navike i ponašanja ili u ocjenu tuđe ličnosti i nemoralnosti, njenog karaktera i slično. Nedostatak orijentacije i osjećanja u preciziranju i uspostavljanju granica između javnog i privatnog, često pokazuje nesposobnost određene ličnosti da se ispravno postavi u nastupu i u angažovanju na radiju ili televiziji. Tako pojedinci koji uzimaju učešća u navedenim mas medijima nerijetko ova sredstva koriste za omalovažavanje, potcjenjivanje i ponižavanje nekog svog primjera radi političkog rivala pred širokim auditorijumom javnosti. Predmet ovakvih grubih napada na čast i ugled mogu da budu ili neka lica koja direktno ne učestvuju u radio ili TV programu, ili pak ona lica koja su sagovornici u razgovorima koji se vode u studiju ili pred TV kamerama, što dovodi do veoma mučnih i neprijatnih situacija koje u javnosti izazivaju negodovanje, a nerijetko i zgražavanje.

Javna uvreda prema tome može biti izvršena u emitovanju svakog radio i televizijskog programa. Međutim u tom pravcu ima i određenih izuzetaka. Tako pojedini autori osnovano

primjećuju, da ipak postoje takve emisije na radio i televizijskom programu, koje za to po pravilu nisu podobne (navode se primjeri, izvještaja o vodostaju, vremenske prognoze, ekonomsko-propagandnog programa, objavljivanje sadržaja programa i slično).

Pod drugim sličnim sredstvima javnog informisanja i komuniciranja podrazumjevaju se novinske agencije, filmovi (igrani, dokumentarni, propagandni i filmske novosti), video kasete, gramofonske ploče, magnetofonske trake, fonogrami, audio-vizuelna sredstva i internet (na primer prezentacije – sajtovi – na svetskoj mreži, forumi na Internetu, čat, elektronska pisma namijenjena masovnim korisnicima...) i druga sredstva komuniciranja koja su namijenjena širem krugu lica. Izjava omalovažavanja može biti sadržana i u nekom od navedenih veoma brojnih sredstava javnog informisanja i komuniciranja, tako da poprima sva obilježja javne uvrede. Polazeći od toga može se konstatovati, da je javna uvreda koja se čini putem drugih sličnih sredstava, umnogome slična sa dva prethodna oblika javne uvrede. I ovde je potrebno posebno naglasiti, da javna uvreda neće postojati ni u ovim slučajevima ukoliko se radi o sredstvima i tehničkim uređajima koji se koriste za saopštavanje poruka koje nisu namijenjene širem krugu lica (poruke u telefonskim razgovorima, poruke putem teleksa, upotrebom mobilnih telefona, raznih aparata, i slično).

Zaključimo na kraju da krivična djela učinjena putem štampe i drugih sličnih sredstava sadrže određena odstupanja od opštih odredaba o krivičnom djelu i krivici. To odstupanje manifestuje se u tome što određeno lice (odgovorni urednik, izdavač, štampar, proizvođač) može da bude oglašen krivim za krivično djelo javne uvrede, iako se u smislu opštih odredaba Krivičnog zakonika ne može smatrati učinioцем krivičnog djela. To lice ne može osporavati svoju krivicu dokazujući da mu nije bila poznata omalovažavajuća izjava koja je objavljena, odnosno da kod njega nije postojala krivica u odnosu na učinjeno krivično djelo. Osnov krivice navedenih lica je propuštanje jedne zakonske dužnosti. Navedena lica snose krivicu za krivično djelo koje je učinjeno putem štampe ili sličnih sredstava od strane autora koji predstavlja pravog izvršioca djela. Oni nisu ni saizvršioци a ni saučesnici autora u izvršenom krivičnom djelu, pošto među njima ne postoji subjektivna veza. Oni su izvršioци jer su svojim propuštanjem na specifičan način doprinijeli u ostvarenju krivičnog dela, a između njihovih radnji i radnje autora postoji objektivna uzročna veza.

Krivica kod navedenih lica ocjenjuje se s obzirom na propuštanje jedne zakonske obaveze, a ne u odnosu na posljedicu djela, do koje je došlo usljed ovog propuštanja. Očigledno je da se izloženo rešenje zasniva na subjektivnoj odgovornosti i pored toga što navedenim licima (odgovornom uredniku, izdavaču, štamparu, proizvođaču) nije bila poznata sadržina objavljene informacije.

2.2.3. Izjava omalovažavanja na javnom skupu

Uvreda na javnom skupu predstavlja najširi oblik javne uvrede s obzirom da obuhvata sve ostale oblike javne uvrede, koji ne predstavljaju nijedan od prethodno navedenih slučajeva. Ustvari ovaj oblik krivičnog djela predstavlja najstariji oblik javne uvrede, pošto je postojao u vrijeme kada nisu bili poznati štampa, radio, televizija kao i neka druga sredstva javnog informisanja i komuniciranja.

U pogledu pojma javnog skupa u smislu inkriminacija javne uvrede u nauci krivičnog prava i u sudskoj praksi postoje različita mišljenja. Dragoljub Atanacković smatra da se pojam

javnog skupa sastoji od četiri osnovna elementa bez kojih se ne može govoriti o postojanju javne klevete i javne uvrede. To su prema ovom autoru sljedeći elementi: a) učesnici skupa treba da se na skupu nalaze u cilju uspostavljanja određenog socijalno cjelishodnog kontakta; b) ovaj kontakt mora biti stvarno i uspostavljen, tako da se učinjena izjava koja u sebi sadrži uvredu ili klevetu može smatrati upućenom većem broju ljudi koji su orijentisani na to da je primjete, odnosno zapaze; c) potrebna je prisutnost većeg broja lica; d) učesnici skupa treba da budu individualno neodređeni (Atanacković, 1969: 99).

Vrlo je lako uočiti da u nauci krivičnog prava i u sudskoj praksi postoje različita mišljenja kada je u pitanju pojam javnog skupa u smislu javne uvrede i javne klevete. Tako se prema nekim shvatanjima kao javna uvreda definiše svaka ona uvreda koja je učinjena na javnom mjestu, pri čemu nije od posebnog značaja okolnost da li je ista izjava saznata od više lica ili ne. Pri tome se pod javnim mjestom podrazumijeva svako mesto koje je pristupačno individualno neodređenom broju lica. Sa druge strane postoje i takva shvatanja prema kojima za postojanje javne uvrede nije dovoljno da je uvreda učinjena na javnom mjestu, već se kao nužan uslov za postojanje javne uvrede zahtjeva da je uvreda učinjena pred većim brojem individualno neodređenih lica.

Ovdje je potrebno naglasiti da pojam javnog skupa ne može biti odlučujuća okolnost da je izjava omalovažavanja preduzeta na javnom mjestu. Pojam javnog mjesta sa objektivnog stanovišta daleko je širi od pojma javnog skupa kao zakonskog obilježja krivičnog djela javne uvrede. Polazeći od toga može se reći da je preovlađujuće stanovište iz nauke krivičnog prava i iz sudske prakse, da javni skup nije jednostavan skup neodređenog broja lica na jednom mestu. Tako se javnom uvredom ne može smatrati izjava omalovažavanja koja je učinjena pred slučajnim skupom više lica (na primjer, na plaži, na ulici, u kafani, u prodavnici, u tramvaju i slično). Iako je u svim navedenim primjerima izjava omalovažavanja preduzeta na takvim prostorima koji nesumnjivo imaju karakter javnog mjesta, to još nije dovoljan uslov za postojanje javne uvrede u vezi sa javnim skupom.

Dale, može se reći da je potpuno prihvatljivo stanovište iz teorije krivičnog prava, da se bar u Srbiji zakonodavac kod krivičnih djela javne uvrede opredijelio za nešto uže shvatanje pojma javnog skupa u odnosu na pojam javnog mjesta. Istovremeno pojam javnog skupa kod krivičnih djela javne uvrede ima se uzeti u širem smislu nego što to proizilazi iz zakonskih odredaba o javnim skupovima.

3. Uvreda u zakonodavstvima država u regionu

U Republici Srpskoj sve do 2000. godine nije postojao Krivični zakonik pa se krivična odgovornost utvrđivala po Krivičnom zakonu Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, odnosno Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine iz 1997. godine. Još dok je novi Zakon o krivičnom postupku bio u pripremi autoritet Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu je iz istog tražio da se izbacila Glava osmanaest koja je uređivala Krivična djela protiv časti i ugleda. Na osnovu te intervencije u Krivičnom zakoniku Republike Srpske koji je objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske broj 37/01 izbrisani su sporni članovi (od 174-182) koji su između ostalog obrađivali i Uvredu. Tako je diskriminalizacija uvrede i klevete, iako nametnuta Odlukom Visokog predstavnika iz jula 1999. godine, jedno određeno vrijeme bila na snazi

samo u Republici Srpskoj, jer u Federaciji Bosne i Hercegovine, nije bila pretočena u koherentan zakonski tekst. Ovakvo stanje je bilo odraz složenosti i specifičnosti postdejtonske BiH, što istovremeno neminovno nosi negativne i štetne socijalne, kulturne, političke i druge implikacije. Građani jednostavno nisu bili ravnopravni na cijelom prostoru države i to u jednom značajnom segmentu unutar korpusa zaštite slobode informisanja kao jednog od temeljnih ljudskih prava i sloboda. Čak šta više u Krivičnom zakoniku Federacije, odnosno u izmjenama i dopunama Zakona iz 1998. godine urađenim 2000. godine ostala je Glava XX koja je uređivala Krivična djela protiv časti i ugleda

Pošto Federacija Bosne i Hercegovine nije uskladila svoj Krivični zakon sa preporukama Visokog predstavnika uslijedila je nova odluka ovoga autoriteta kojom se mijenja Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 43/98, 2/99, 15/99, 29/00) tako što se stavlja van snage Glava XX, Krivična djela protiv časti i ugleda (članovi od 213. do 220.)

Visoki predstavnik kada je donosio ovu odluku pozvao se u obrazloženju⁸ na svoje pravo, ali n na: „Pozivajući se na činjenicu da je Vijeće za implementaciju mira u svojoj Deklaraciji, koju je donijelo u Madridu u decembru 1998. god., naglasilo potrebu za koordinacijom u stvaranju neophodnog pravnog okvira koji bi omogućio novinarima da profesionalno i samostalno rade u sigurnom okruženju, čime bi se nastavila nastojanja Visokog predstavnika i Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi usmjerena na zaštitu i unaprijeđivanje slobode medija; Uzimajući u obzir da je u skladu sa zahtjevima Vijeća za implementaciju mira kao i zbog neuspjeha državnih i entitetskih organa vlasti da usvoje odgovarajuće zakone o zaštiti slobode izražavanja i slobode kretanja novinara, Visoki predstavnik donio Odluku o slobodi informiranja i ukidanju krivične kazne za klevetu i uvredu (Službeni glasnik Bosne i Hercegovine 14/99)“⁹

Posljednjim izmjenama Krivičnog zakonika Srbije¹⁰ iz 2013. godine izvršena je dekriminalizacija klevete, koja više ne postoji kao krivično djelo. Zanimljivo je napomenuti da je radna grupa zadužene za izmjene i dopune KZS-a imala drugačije mišljenje, odnosno prijedlog da kleveta ostaje krivično djelo, ali je nakon odtžane javne rasprave dlučeno je da se ona dekriminalizuje. Nakon ovih izmjena zakona ubuduće će svi oni koji se smatraju oklevetanim u sredstvima javnog informisanja moći da u parničnom postupku potražuju svoje pravo tužbenim zahtjevom za naknadu štete.

Po članu 170. Krivičnog zakonika Srbije ko uvrijedi drugog, kazniće se novčanom kaznom od dvadeset do sto dnevnih iznosa ili novčanom kaznom od četrdeset hiljada do dvjesto hiljada dinara. Ako je pomenuto djelo učinjeno putem štampe, radija, televizije ili sličnih sredstava ili na javnom skupu, učinilac će se kazniti novčanom kaznom od osamdeset do dvjestačetrdeset dnevnih iznosa ili novčanom kaznom od stopedeset hiljada do četristopedeset hiljada dinara.

Ako je uvređeni uvredu uzvratio, sud može obe ili jednu stranu kazniti ili osloboditi od kazne.

⁸ Koristeći se ovlaštenjima data Visokom predstavniku članom V Aneksa 10 (Sporazuma o implementaciji civilnog dijela Mirovnog ugovora) Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, prema kojem je Visoki predstavnik konačni autoritet u zemlji u pogledu tumačenja navedenog Mirovnog ugovora; i posebno uzevši u obzir član II 1. (d) istog Sporazuma prema kojem Visoki predstavnik „pruža pomoć, kada to ocijeni neophodnim, u iznalaženju rješenja za sve probleme koji se pojave u vezi sa civilnom implementacijom“.

⁹ Iz Odluke Visokog predstavnika.

¹⁰ Službeni glasnik RS, br. 104/13.

Prema prečišćenom tekstu Kaznenog zakona Republike Hrvatske¹¹ kaznena djela protiv časti u ugleda su:

- Uvreda (čl. 147. KZ-a)
- Sramoćenje (čl. 148. KZ-a)
- Kleveta (čl. 149. KZ-a).

Osnovne karakteristike svakog od nabrojanih kaznenih djela su da njihov počinitelj može biti svaka osoba, odnosno, da spadaju u *opšta kaznena djela* (delictum communium), da su to tzv. *komisivni delikti*, odnosno da se radi o činjenju, tj. da se kod svakog djela ne kažnjava pokušaj.

Po članu 147. Kaznenog zakona Hrvatske: „Tko uvrijedi drugoga kažnjava se kazneno djelo uvrede“. Okvalificiran oblik kaznenog djela je uvreda počinjena putem novina, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba. Iako hrvatski kazneni zakon izbjegava definisati pojam uvrede, već samo propisuje da ko uvrijedi drugoga, kazniće se, sudska praksa i pravna teorija saglasne su kako je uvreda svako izjašnjavanje kojim se omalovažava osjećaj lične vrijednosti ili izražava nepoštovanje ljudskog dostojanstva druge osobe.

Uvreda je *namjerno* kazneno djelo protiv časti i ugleda koje se sastoji u izraženom ili pokazanom omalovažavanju druge osobe ili u nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Sadržaj uvrede je u omalovažavanju, u negativnom sudu o vrijednosti drugoga. To mogu biti i činjenične tvrdnje, ako nisu neko drugo kazneno djelo, npr., neće se raditi o kleveti, iako je iznesena neka neistina, ako je to izneseno samo pred oštećenim.

Zakonom o izmenama i dopunama krivičnog zakonika Crne Gore iz 2011. godine došlo je do promjena u glavi XVII koja tretira djela protiv časti i ugleda i to na taj način da su potpuno ukinute klevete i uvrede kao krivično djelo. S druge strane kada govorimo o zaštiti države, u ovoj glavi zakonika izmijenjena je inkriminacija krivičnog djela povreda ugleda Crne Gore samo na učinioce koji izlože poruzi Crnu Goru, njenu zastavu, grb ili himnu. Dakle, u odnosu na ranije rješenje koje je obuhvatalo i najviše predstavnike državnih organa, kriminalna sfera bića ovog krivičnog djela je bitno sužena. Ovdje je potrebno naglasiti da je u Prijedlogu pomenutog Zakona bilo predviđeno da samo novinari, urednici i mediji ne budu kažnjeni za krivična djela uvreda i kleveta, učinjena putem medija. Ministarstvo pravde je, međutim, ocijenilo da takav prijedlog dovodi u neravnopravni položaj ostale građane u odnosu na novinare, pa je predložilo amandmane kojim se išlo u pravcu potpune dekriminalizacije pa su brisani uvreda i kleveta kao krivično djelo.

Zaključak

Uvreda je namjerno krivično djelo protiv časti i ugleda koje se sastoji u izraženom ili pokazanom omalovažavanju druge osobe ili u nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Sadržaj uvrede je u omalovažavanju, u negativnom sudu o vrijednosti drugoga. To mogu biti i činjenične tvrdnje, ako nisu neko drugo kazneno djelo, npr., neće se raditi o kleveti, premda je iznesena neka neistina, ako je to izneseno samo pred oštećenim.

¹¹ Kazneni zakon Republike Hrvatske (*Narodne novine*, br 125/11 i 144/12).

Krivično djelo uvrede prema većini teoretičara sastoji se iz sljedećih elemenata: postojanje izjave omalovažavanja, izjave omalovažavanja treba da se odnosi na određeno lice, izjava omalovažavanja treba da je saznata od nekog, izjava omalovažavanja sa objektivnog staništa treba da je podobna da može škoditi časti i ugledu nekog lica i izjava omalovažavanja treba da je preduzeta sa umišljajem.

Pored navedenih osnovnih elemenata koji se zahtijevaju za postojanje krivičnog djela uvrede u bilo kojem njegovom obliku, u odredbi u kojoj je predviđen teži oblik krivičnog djela – javna uvreda, propisani su pojedini elementi dopunskog karaktera, koji predstavljaju posebna dodatna obilježja javne uvrede. Tako da bi postojala javna uvreda kao teži oblik djela, zahtjeva se da je uvreda kao osnovni oblik krivičnog djela učinjena putem štampe, radija, televizije ili sličnih sredstava ili na javnom skupu. Ukoliko ovi dodatni elementi izostaju, a radi se kvalifikatornim okolnostima kao obilježjima koja se odnose na sredstvo i na mjesto izvršenja uvrede, u tom slučaju krivično djelo neće postojati.

Diskriminalizacija uvrede i klevete u Bosni i Hercegovini je nametnuta Odlukom Visokog predstavnika jula 1999. godine.

Po članu 170. Krivičnog zakonika Srbije ko uvrijedi drugog, kazniće se novčanom kaznom od dvadeset do sto dnevnih iznosa ili novčanom kaznom od četrdeset hiljada do dvjesto hiljada dinara.

Po hrvatskom kaznenom zakonu okvalificiran oblik kaznenog djela je uvreda počinjena putem novina, radija, televizije, pred više osoba, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba.

Zakonom o izmenama i dopunama krivičnog zakonika Crne Gore iz 2011. godine došlo je do promjena u glavi XVII koja tretira djela protiv časti i ugleda i to na taj način da su potpuno ukinute klevete i uvrede kao krivično djelo.

LITERATURA

- Aleksić, Ž. (1968). *Štampa i kriminalitet*. Beograd: Pravni život.
- Atanacković, D. (1985). *Krivično pravo*. Beograd: Službeni list.
- Atanacković, D. (1969). „Pojam javnog skupa kao kvalifikatornog elementa kod krivičnih dela protiv časti i ugleda”. Beograd: *Anali pravnog fakulteta*, br. 1/1969.
- Čejović, B. (1988). *Krivično pravo – posebni deo*. Beograd: Naučna knjiga .
- Dolenc, M. (1930). *Tumač Krivičnog zakonika Kraljevine Jugoslavije*. Zagreb: Tipografija.
- Lazarević, Lj, (1983). *Krivično pravo, poseban deo*. Beograd: Savremena administracija
- Munda, A. (1932). „Zaštita časti po novom kazanskom zakonu“. Ljubljana: *Slovenski pravnik*, br. 1-2.
- Jovanović, Lj. (1983). *Krivično pravo – poseban deo*. Beograd: Savremena administracija.
- Šilović, J.; Frank, S. (1936). *Kazneno pravo II*. Zagreb: Obnova.
- Krivični zakonik Republike Srbije
 Kazneni zakon Republike Hrvatske
 Krivični zakon Republike Srpske
 Krivični zakon Bosne i Hercegovine
 Krivični zakonik Crne Gore

Dragan Vulin, M.Sc

INSULT AS A CRIMINAL OFFENSE

Summary

The crime of insulting to most theorists consists of the following elements: the existence of statements disparaging statements disparaging need to refer to a specific person, the declaration should disdain to learn from someone, statements disparaging the objective point of view should be similar to that may harm the honor and reputation a person, and disparaging statements should be taken with intent. These elements, together with the other constituent elements of the general concept of the offense (and mental consciousness or awareness of the possibility of illegality), represent a common constituent elements of the crime of insult in the event that any of these elements does not exist, the crime of insulting not exist in any of its forms.

A felony offense occurs in two to form in as ordinary as a public insult and outrage. The commission of the offense ordinary offense can be simply defined and understood as a statement of contempt. It goes without saying that here disparaging statements taken in the broad sense of the word. Unlike ordinary acts of commission insults as the basic form of the offense, the act of execution of public defamation as a severe form of the work, consisting of, or in what way the special funds expressing contempt of another person (disparaging statements is undertaken through the press, radio, television and similar funds), or that it is a special place take belittling another person (disparaging statement at a public meeting). When it comes to the country's immediate environment insult as a criminal offense exists in the Criminal Laws of Serbia and Croatian, and does not exist in Bosnia and Herzegovina and Montenegro.

Key words: insult, criminal law, criminal offense, humiliation, honor, reputation, media.